

6. Маєвський Ю.З. Лист до редакції / Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури» // Видання підготувала Б.Бердиховська.– Київ, 2005.– С.158.

7. Бердиховська Б. Україна в житті ЄжиҐедройця і на сторінках паризької «Культури» // Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури». Київ, 2005.– С.9–33.

8. Зашкільняк Л.ЄжиҐедройць як «романтичний реаліст»//Л.Зашкільняк// Польсько-український діалог: часопис «Культура» та його спадщина/ видання підготув Оля Гнатюк (до сторіччя Є.Ґедройця). – Львів: Центр гуманітарних досліджень. – 64с.

9. Осадчук Б. Україна, Польща, світ. - К.:Смолоскип, 2001.– 356 с.

10. Мерошевський Ю. Російський «польський комплекс» та простір УЛБ // Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури»/ Видання підготувала Б.Бердиховська. –Київ, 2005.– С.109

11. Мерошевський Ю.Польська «Ostpolitik» // Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури»/ Видання підготувала Б.Бердиховська.– Київ, 2005. –С.179-194.

12. Бакула Б. Польща і Україна в діяльності «Kultura» // Сучасність. 1997. –№ 1.– С.97–103.

Аннотація

Проанализированы вопросы проблемы границ в польско-украинских отношениях на страницах парижской «Культуры». Освещена роль журнала и его редактора ЕжиҐедройця для налаживания польско-украинского примирения.

Ключевые слова: «Культура», редактор, граница, польско-украинские отношения, ЕжиҐедройц, украинский вопрос.

Annotation

Questions of a problem of borders in the Polish-Ukrainian relations on pages of Parisian "Culture" are analysed. The role of the magazine and its editor Jerzy Gedroyts for adjustment of the Polish-Ukrainian reconciliation is shined.

Key words: "Culture", editor, border, Polish-Ukrainian relations, Jerzy Gedroyts.

Світлана Якименко

(Київ)

ПІДГОТОВКА ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДУ НА СХІДНИХ ОКРАЇНАХ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ДЛЯ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ З УРСР В ПЕРІОД НЕПУ

Аналізується підготовка земельного фонду, обводнення, будівництво доріг на Східних окраїнах РСФСР зокрема, території Сибіру, Далекого Сходу, Поволжя та Уралу для переселення українців в 1920 роках.

Ключові слова: міграції українців, земельний фонд РСФСР, сільське господарство РСФСР.

Міграції протягом історії людства були природним методом для регулювання надлишку населення. В більшості випадків, передумовою їхнього виникнення стають економічні причини. Період утворення великої індустрії характеризувався розоренням одних селян та збагаченням інших. Збіднілі селяни змушені були шукати роботу в містах, або вирушати на пошуки вільних земель. Міграції населення зі зростанням продуктивних сил посилювались у ХХ ст. Радянський уряд використовував цей природний процес для вирішення ряду економічних і політичних питань, що накопичились у господарстві відсталого країни. Найбільш активним та зацікавленим контингентом були бідні селяни і так звані середняки, які таким чином намагались покращити своє матеріальне становище. Переселенці часто продавали своє майно нижче собівартості та несли тягар інших витрат. Прибувши на нове місце вони перетворювались у злидарів. Місцеве населення приймало мігрантів не приязно і єдине, на що могли сподіватися селяни була допомога держави. Одним з важливих заходів влади, що фактично визначала успіх переселенської справи була підготовка земельного фонду.

Питання надання державної протекції селянам є актуальною проблемою і зараз, в наші часи, тож природно, що ця тема цікавить і теоретиків, і практиків. Таке дослідження дозволить краще зрозуміти сучасні реалії.

Однією з найважливіших задач цієї статті є аналіз заходів здійснюваних державою для підготовки земель на колонізаційних фондах відкритих для переселення українців на Далекому Сході, Поволжі, Сибіру Уралі.

Проблема переселенської справи майже не досліджується в сучасній літературі. За радянського періоду цією проблемою займалися хіба безпосередні учасники або економісти. Зокрема привертає увагу стаття Большакова М. що в свій час очолював Всесоюзний переселенський комітет. В його статті «Дальневосточное и Сибирское переселение» [1] аналізується облаштування земельного фонду для переселенців. В стаття Рубінського В. «Переселенческое дело в Сибири и на Дальнем Востоке» [4] містить багато даних аналогічних до Большакова М, хоч і за часом вийшла на рік раніше. Дещо можна знайти і в пресі того часу. Цікавою є стаття Лірського М. «Дороги для медведей»[2], що у сатиричній формі висміювала безгосподарність чиновників. В 1976 р. побачила світ монографія Платунова Н.Н. «Переселенческая политика и ее осуществление в СССР (1917-июнь 1941г).»[3] Це чи не єдина праця де поетапно аналізуються загальні проблеми переселення. Але у радянський період цензура не дозволяла розглядати процес підготовки переселенського фонду об'єктивно і повно. Зокрема практично не висвітлені прорахунки, що допустили керівники центральних органів влади та на місцях. Отже, в літературі ця

тема висвітлена недостатньо, науковцями практично не приділяється уваги українським переселенцям. Основна частина цієї статті будується на фондах Центрального державного архіву вищих органів влади. В документах Народного Комісаріату Землеробства містяться матеріали про переселення, звіти відповідальних осіб, статистичні данні тощо. По можливості відомості були перевірені доповнені документами з Російського державного архіву економіки. Для УРСР та РСФСР організаційні процеси були тотожними, а отже ті, хто наважився освоювати цілину зіштовхнулись з аналогічними труднощами.

Всесоюзні переселенські органи створені були з великим запізненням: їх відкрили вже тоді, коли селянство з перенаселених районів стало вже в масовому і самовільному порядку здійснювати переселення. Для Всесоюзного переселенського комітету перший 1926 рік - був в основному організаційний. Районні переселенські управління також відкрились з 1 листопада 1926 р.[5] Новоприбулі змушені були селитися на цілинних землях, ще до того, як був остаточно підготовлений фонд і сформований спеціальний апарат для їх господарського обслуговування. На Східних окраїнах РСФСР залишилась земля, яку ще до революції царські урядовці готували для переселенців. За підрахунками радянських економістів цих колонізаційних фондів вистачило б їм на два роки роботи по заселенню.[6]. Попервах місцева влада могла лише вказати новоприбулим ділянки, що були утворені в дореволюційний період, та ділянки, які залишились не до заселеними через невідповідності: відсутності доріг, води, або не проведених меліоративних заходів, затоплюваних територій під час великих паводків та ін.

Між іншим питання про підготовку фонду було чи не ключовим. Неодноразово спостерігалась пряма залежність між приживанням мігрантів і якістю підготовки землі на колонізаційному фонді. Наприклад, в Америці, де контингенти переселенців був економічно набагато сильніший за український, колонізаційні компанії надавали землю дуже добре підготовлену, часто навіть з готовими будинками. І це для інвесторів було вигідно. Американські колоністи швидко розгортали господарство і швидко виплачували вартість не тільки переданих їм споруд, але й землі з відсотками. В СРСР колоністи отримували землю підготовану в кращих випадках на 30-40%. Така економія була просто нераціональна, вона призводила до поганого приживання переселенців, повільного розгортання господарства. Якщо сім'я була слабка в економічному відношенні то на протязі кількох років для забезпечення найелементарніших потреб вона змушена була йти в найми. Та часто, не впоравшись з проблемами, незаможні селяни були змушені шукати зриватись з місця та шукати більш легкі в обробітку ділянки, або повертатися на

Батьківщину. Втрати держави від невдалих переселенців, неповернених кредитів, підготовки землі без сумніву перевищували цю т.з. економію[1, 17]. Отже, без повної підготовки фонду починати переселення було так же не раціонально, як інвестувати в проєкт, який точно зазнав би невдачі.

Без сумніву радянська влада розуміла важливість земле забезпечення в переселенській справі. З цієї причини мали прийняти цілий ряд заходів, які повинні були забезпечити вирішення цієї справи, що знаходило своє відображення в документах. Земельним кодексом в статті 46 встановлювався принцип обов'язкового землевлаштування і вилучення надлишків. Таким чином колонізаційний фонд був утворений з переселенських ділянок ще царської заготовки, що залишились частково, або повністю незаселеними, з відібраних надлишків багатоземельних селян та козачих спільнот, ділянок губернського земельного виконкому, та малоцінних частин лісових дач. Маючи завдання з Москви по масовій заготовці ділянки для переселення, місцеві організації мали зарахувати в державний фонд всі ті землі, які були «надлишковими» для місцевого населення та, разом з тим, не мали особливої цінності. При такій постановці питання утворилась конфліктна ситуація. У місцевого населення в багатоземельних районах історично склався екстенсивний спосіб ведення господарства. Вилучення частини земель переселенськими установами, призвело до обмеження такої можливості, змушувало місцеве населення переходити до пошуку інших форм господарювання.[1, 6]

Органи влади колонізаційних районів утримували землю в інтересах старожилів, і передача в державний фонд малоцінних лісових площ, луків, пасовищ, тощо проходила з великими труднощами, затягувались. Тому новоприбулим віддавали найвіддаленіші найгірші, за якістю землі, більш придатні під рілля та сінокіс [12]. Одночасно найлегші для обробітку ділянки займали самовільні переселенці на правах оренди, а згодом забирали їх у власність на правах трудового користування [10]. На цьому фоні спостерігалось неприязне відношення до переселенців зі сторони старожилів. При обслідуванні далекосхідних регіонів був встановлений факт, коли 12000 га. підготовлених земельних фондів для переселення на яку вже прибули ходаки і вбрали ділянки, земельні органи передали старожилам під виглядом лісів місцевого значення. При контрольному огляді виявилось ці території на 40% було розорано, і тільки на 20 % було під дрібним чагарником. На Далекому Сході від Благовіщенська до Владивостоку на відстані 2000 верст по лінії залізної дороги вправо і в ліво на різних місцевостях від 30 до 70 верст поселились старожили, що мали по 100 і більше десятин землі. За статистикою на кожний двір на Далекому Сході припадало по 5 дес. оранки. Отже, обробляли землю в розмірі 5-

10%, а в багатьох випадках не обробляли взагалі, а займались водними та іншими промислами. [18]. В інших колонізаційних районах спостерігалась подібна ситуація. На гарних для землеробства ділянках в Пугачівському повіті (Поволжя) планувалось пасти баранів, а інші ділянки зі світло-каштановими ґрунтами в південній посушливій зоні Новоузенського повіту віддавались під переселення [14]. Про розподіл на Поволжі землі місцевими органами влади можна було сказати так: «бери те, що нам не гоже, а то, з чого ми можемо витягти хоч копійку на місцеві потреби – залиш нам.» [15]

Окрім проблеми пошуку вільної землі існувала і інша проблема - визначення кількості необхідної землі для наділення на двір. В ст. 166, 169, та 170 «Земельного кодексу» говорилося, «утворення переселенського фонду відбувається по почину землевпорядкувальних організацій, відведення земель для потреб переселення відбувається по особливо встановленим нормам, або по фактичній можливості трудового освоєння земель» [3, 64]. Проте з цими нормами якраз була велике непорозуміння. На жаль, на практиці виділення земельних надлишків із землекористування місцевого населення протікало, як вже вказано, в не нормальних умовах. Особливо ж це спостерігалось на Далекому Сході. В цьому регіоні земельні органи в порівнянні з іншими частинами РРФСР сформувалися пізно, і не встигли ще розгорнути роботу по всіх напрямках. Для виділення земельних надлишків необхідно було мати земельну норму, що спиралась на облік основних елементів селянського господарства і перспектив його подальшого розвитку. Тим часом, ці норми на Далекому Сході на той момент не були встановлені. Сама методика встановлення була не відпрацьована. Прийнята місцевими органами норма в 5 га. на особу при широкій різноманітності типів господарства - від скотарського, в деяких районах Забайкалля, до інтенсивного з посівом рису, в районі Примор'я по самій своїй суті продукувала безліч конфліктних ситуацій. Така невизначеність в основному питанні повела до дефектів при землеустрої місцевого населення. Місцеві органи самоврядування взяли за правило цей землеустрій реалізовувати по таких нормах, при яких за населенням закріплювалося все наявне фактичне землекористування і жодних надлишків для державного переселення при цьому не виходило. У Забайкаллі, в районах зернового господарства, де норма не повинна була б перевищувати 5 га., місцеве населення наділялося від 7-ми до 14 дес. зручної землі на людину. У Амурському окрузі давалося по 7 дес. У Примор'ї, - в південній його частині, де достатньою нормою, що забезпечувала інтереси господарства вважалась 4-х десятинна норма, наділення йшло по 7, 8 і навіть по 10 десятини на людину. Характерною ілюстрацією є Шелопугинська і Копунська волості в Забайкаллі. За статистичними

даними, фактичне земельне забезпечення в них складало від 15 дес. [3, 8] Заплутаність норм забезпечення ще більше погіршувала ситуацію і нівелювала роль держави у процесі розподілу ділянок.

І третім негативним моментом була дисперсність земель. Фонди не були сконцентровані в компактних районах, а були розкидані по всій території. Особливо це спостерігалось у Сибіру та на Далекому Сході. Ця обставина не дозволила розпочати своєчасно планування в цих районах по виділенню ділянок, що потребували першочергового заселення [9]. Завдяки цьому як ходацтво, так і переселення 1926 і 1927 рр. виявилися розпороченими також по всій території у всіх без виключення округах. Земельний фонд у момент його відкриття не був повною мірою підготовлений для заселення. В більшості випадків він був лише виявлений і відмежований в натурі.

В той же час технічне виконання робіт з підготовки переселенських фондів для заселення (дорожні, меліоративні роботи, лісорозчистка, відкриття цілинних земель) зустріли великі проблеми через недостачу на місці спеціалістів—інженерів, техніків, агрономів і ін. Кадри робітників на лісорозчистках, дорожніх, колодязних, осушних роботах формувались, головним чином, з місцевих селян - старожилів і переселенців. Більшість з них на час сезонних сільськогосподарських робіт (рілля, посіву, жнив) залишали роботи. Досвід поповнення робітників через біржі праці за рахунок кадрів міських безробітних виявився невдалим. Міські безробітні не витримували складних, незвичних для них умов роботи, покидали працю, що також украй негативно відбивалось на справі. [4, 63]

Інструкція Всесоюзного переселенського комітету відносно підготовки земельного фонду до вселення переселенців передбачала наступне: «1) підготувати щонайменше 3 га на господарство земельного фонду. Такий мінімум давав би можливість переселенцям в найближчий після вселення час організувати мінімальне господарство і в подальшому поступово його розширити; 2) обводнення колодязями, водоймами, водосховищами безводні простри; 3) забезпечити переселенцям зручний проїзд на ділянки та сполучення з торговими центрами; 4) в необжитих частинах, віддалених від існуючих культурно-економічних адміністративних центрів створити свої центри [3, 102] Протягом всієї переселенської кампанії не підготовлений фонд був скоріше правилом ніж винятком. По факту заготовка фонду була не більшою за 2 га. на господарство. В Сибіру іноді настільки мала, що навіть не сягала 50% від потреби. На Півночі, в Чаїнському районі виконано 35% від плану робіт, що пояснювалось складністю природних умов. [7]. Площа земельного переселенського фонду Новоузенського повіту на папері обраховувалась в

494 899 га., а фактично було поганенько підготовлено 46 ділянок площею 135 890 га. За літо 1927 р., що було якраз гарячою порою для ходаків та переселенців підготували ще 46 ділянок загальною площею 99 552 га. Всього було влаштовано на 1 жовтня 1927 р. 92 ділянки загальною площею 235 442 га. Таким чином видно, що в переселенську кампанію було підготовлено лише 50% ділянок від запланованого. Ще складніша ситуація склалась в Пугачівському повіті. На той же 1927 р. було 427 переселенських ділянок загальною площею 461 738 га. із яких 108 000 га. фонду, відкритого у вказаному році. Якщо в земельний фонд давнішої заготовки був практично без садиб, то більш нової, радянської – був взагалі без господарського влаштування [16]. На Далекому Сході підготовка культурної площі замість встановлених директивами Народного Комісаріату Земельних Справ трьох гектарів такої площі на господарство переселенці отримували 1.5 - 1 га., а інколи і зовсім не отримували [1, 16].

Переселенські органи змушені були вести підготовку цих земель або одночасно із зарахуванням, або, що ще гірше, після того, як переселенці вже прибули на ділянки [1, 4]. Складність умов в необжитих районах, віддаленість ділянок вимагали великих затрат сили і техніки. Перші роки роботи проводились найпримітивнішими способами: з допомогою лопати та мотузки [11]. Надзвичайно були важкі ґрунти Далекого Сходу через своєрідні кліматичні умови вони майже повсюдно поверхнево заболочені і покриті вологолюбними рослинами, з сильно розвиненими кореневищами. Ця обставина надзвичайно ускладнювала підняття цілини. Зазвичай при оранці цілини старожили запрягали від 4 до 6 сильних коней. Така оранка абсолютно непосильна матеріально слабким переселенцям, що до того ж не пристосованих до умов Далекого Сходу [4, 66]. Потреба державної допомоги при облаштуванні ділянок для переселенців була, але через відсутність відповідної організації та брак техніки гроші не були використані. Так, на підготовку, розкорчування та оранку цілинних земель було витрачено по Далекому Сходу на 1926 р. всього 2% кредитів, а в 1927 р. – 23% [20]. За тодішнього рівня техніки підготовка цілинних земель була дуже трудозатратним завданням. Трактор з'явився лише з 1927 р. До того додавалось ще ускладнення з підготовки самої землі. Крім того, майже всі види техніки, особливо на початкових етапах переселення були дефіцитними. Тому місцева адміністрація не змогла використати всі кошти, які виділялись на підготовку фонду. Навіть якщо уявити що всі гроші для підготовки землі були дійсно витрачені на заплановані роботи виявилось би що асигнувань з Москви не вистачало. Головна причина цього – нереально побудований кошторис. Наприклад, вартість зйомки за кошторисом складала 17 коп., фактично -54 коп. за планом були закладені витрати 1200 крб. за

кілометр побудованої дороги, хоча дійсний грошовий еквівалент такої роботи був 2400 крб. [21]. Найкращим виходом з такої ситуації було б зниження плану робіт відповідно до реально відпущених кредитів та розцінок на виконані роботи. Але зробити це, зважаючи на вплив переселенців, переселенські органи були не в змозі. Ситуацію ускладнювала ще банальна безгосподарність і незацікавленість місцевих чиновників у переселенні. У 1927 р. на Далекому Сході переселенські органи вперше мобілізували декілька тракторних загонів загальною чисельністю близько 30 машин [1, 15]. Навіть цим користувались з небажанням. Наприклад, корчувальні машини були недовантажені роботою, тому що працювали переважно з дрібним лісом [8]. Загальним підсумком такої безгосподарності було не виконання плану робіт по землевлаштуванню. Переселенці змушені були селитись на невідготовлені ділянки і освоювати їх самостійно.

Важливим заходом по влаштуванню переселенців було будівництво ґрунтових доріг на переселенських ділянках. В умовах Сибіру і Далекого Сходу, території яких простягались із заходу на схід на тисячі кілометрів, будівництво доріг для сільського населення, а особливо для переселенців, мало велике господарське значення. На Далекому Сході на дорожнє будівництво протягом 1926-27 рр. було відпущено 750 000 крб., а при обслідуванні виявилось, що ці кошти витрачали не на дороги для нових переселенських поселень, і взагалі не на нові дороги, а йдуть головним чином на ремонт старих доріг, розташованих в районах вже існуючих селищ [19]. Деякі переселенські ділянки, вже більш ніж на половину заселені, залишались без доріг. Мости були не скрізь відремонтовані; місцями зовсім відсутні. Низькі кошторисні розцінки дорожніх робіт сильно впливало на якості виконаної роботи. Через погоду дороги при м'якому ґрунті ставали важко проїжджими. Зв'язок переселенських ділянок між собою і з найближчими культурно-економічними і адміністративними центрами був ускладненим. Кошти що виділялись на будівництво доріг використовувались дуже нераціонально. Держава для виконання дорожніх робіт навіть замовила в Америці нові, як на той час машини. Працювали вони аж два дні, після чого через непридатність здали на склад [2, 3].

Що стосується Сибіру за 1927-1930 рр. було побудовано 2231 км. і капітально відремонтовано 4454 км. старих доріг, побудованих на переселенських ділянках в дореволюційний період [3, 103]. Зважаючи на дисперсність ділянок на десятки тисяч кілометрів цього було явно недостатньо, а якщо врахувати що деякими дорогами взагалі не користувались, то складається взагалі погана картина сполучення. В газеті «Советская Сибирь» згадуються такі випадки: в селищі Ізюк на ділянках № 79, 83, 85, 86 та 101 були побудовані дороги протяжністю 30 км. За час переселенської кампанії 1925-1929 рр. туди

не вселилось жодної людини. Цими шляхами для зручності іноді користувались ведмеді. Кілометр побудови такої дороги коштував державі в 1000 крб. Таким чином для переселенців в північні райони РСФСР гостро стояла проблема дорожнього сполучення. Вселяючись на віддалені території вони були фактично відрізані від зовнішнього світу.

Якщо в заболоченому кліматі Сибіру та Далекого Сходу була проблема будівництва доріг, то в Поволжі актуально стояло питання обводнення. Через незначні суми або пізній відпуск кредитів на підготовку переселенського фонду обводнення проводилось в мінімальних об'ємах. На 1926 р. виділено 80000 крб на меліорацію та обводнення. Зробили ж лише 80 технічних споруд [22]. На 1927 р. навіть в плані заселення Поволжського колонізаційного фонду (не секрет що радянський уряд їх завжди робив не реалістично завищеними) 21,6% просторів залишались не обводненими, а на деякі з них дійсно селились переселенці. Дійсно ж обводненими були тільки 39% ділянок підібраних під заселення. За способом вибіркового обслідування спеціалісти Наркомзему прийшли до висновку, що $\frac{2}{3}$ споруд або зруйновані або потребували капітального ремонту [13]. На 1927 р. не обводненість ділянок по Новоузенському повіту сягала 67%, по Пугачівському 61% [17]. Про водозабезпечення Уралу відомостей значно менше. З того, що у нас наявне можна зробити висновок, що обставини із обводненням були навіть гірші ніж в Надволжі. В Троїцькому повіті на кожен ділянку площею 1500-2000 дес. ємністю 40-50 дворів облаштувався одним, зрідка двома колодязями[23]. Все це позначилося на тому, що на ходацьких свідоцтвах українців були незначні зачислення через відсутність вибору та поганого обводнення [24].

Форми проведення земле влаштування переселенців на колонізаційному фонді до 1929 р. були розраховані на індивідуальних переселенців, а з початком колективізації - на різні форми суспільних господарств. Для переселенців-одинаків земельний фонд готувався дрібними ділянками. Площа їх була не великою, а самих ділянок обраховувалось тисячами одиниць, вони були хаотично розкидані по величезній території від Уралу до Тихого Океану. Роботи з заготовки фонду були розкидані і проводились дрібними загонами. Дисперсність робіт не дозволяла ефективно використовувати техніку, так як на дрібних ділянках її використання було не рентабельним [3, 103]. Хоча законодавчо передбачалось утворення «національних» районів, та в дійсності з різних причин цього не вийшло. Районні переселенські управління вважали за недоцільне бронювати за тими чи іншими національними групами переселенців великі масиви. Важко було віднайти повіти, які цілком відповідали природно-історичним умовам того чи іншого регіону національного виходу[25]. Був погано підготовлений земельний фонд.

Така розпорошеність сильно ускладнювала роботи по обслуговуванню переселенців на місцях, ускладнювала медичний, ветеринарний контроль, шкільне, кредитне, кооперативне обслуговування.

Переселенська політика 20-х років мала вирішити ряд важливих економічних і політичних завдань. Та сама підготовка землі проходила в менших, ніж це необхідно об'ємах. Це було пов'язано з форсованим темпом утворення переселенських органів. Технічний персонал по підготовці фонду виявився розпорошеним, його роботи прийняли із самого початку характер доробок, дрібних по об'єму і тому дорожчих вартістю робіт і що ускладнювали їх правильну технічну постановку і контроль. Таким чином земельний фонд виявлявся підготовленим в кращому випадку на 30-40%. Отже, переселенці прибувши на Далекий Схід, Урал, Сибір, Поволжя змушені були зіштовхнутись з величезними труднощами. Багато з них не витримували складних умов і змушені були повертатися додому або йти в найми.

Джерела та література

1. Большаков, М. Дальневосточное и Сибирское переселение// Вестник землеустройства и переселения./М. Большаков – 1928. – Кн. IV. 44 С. 3-44
2. Лирский, М. Дороги для медведей. / М. Лирский//Советская Сибирь.-1929. - 9/VI- С.3
3. Платунов, Н.Н. Переселенческая политика и ее осуществление в СССР (1917-июнь 1941г.) /Н.Н. Платунов; Изд-во Томск университета. - Томск, 1976. - 283 с.
4. Рубинский, В. Переселенческое дело в Сибири и на Дальнем Востоке/ Рубинский В.// Вестник землеустройства и переселения -1927р №3 с. 66
5. Російський державний архів економіки. (далі – РДАЕ) Ф.5675. – Оп.1. – Спр. 2. – Арк. 316
6. . Там само. – Арк. 121.
7. РДАЕ - Ф.5675. – Оп.1. – Спр. 23. – Арк. 109
8. . Там само. – Арк. 130.
9. РДАЕ - Ф.5679. – Оп.1. – Спр. 7. – Арк. 7
10. Центральний державний архів вищих органів влади (далі – ЦДАВО) Ф.27. – Оп. 8. – Спр. 737. – Арк. 27.
11. Там само. – Арк.29
12. ЦДАВО Ф.27. – Оп.8. – Спр. 749. – Арк. 89.
13. Там само. – Арк. 90-91.
14. ЦДАВО Ф.27. – Оп.9. – Спр. 944. – Арк. 290.
15. Там само. – Арк. 291
16. Там само. – Арк 257
17. Там само. – Арк.214
18. ЦДАВО Ф.27. – Оп.8. – Спр. 732. – Арк. 6.

19. Там само. – Арк. 8
20. ЦДАВО Ф.27. – Оп.9. – Спр. 941. – Арк. 146.
21. ЦДАВО ФР.27. – Оп.10. – Спр. 810. – Арк. 57.
22. ЦДАВО Ф.27. – Оп.8. – Спр. 752. – Арк. 68.
23. Там само. – Арк. 88.
24. ЦДАВО Ф.27. – Оп.6. – Спр. 655. – Арк. 78.
25. ЦДАВО ФР.27. – Оп.10. – Спр. 793. – Арк.56.

Аннотация

Анализируется финансовое обеспечение переселенского движения украинцев на многоземельные территории Юга Украины, Сибири и Дальнего Востока в 20-х годах.

Ключевые слова: миграционные процессы, украинская деревня, финансовое обеспечение переселенцев

Annotation

The financial providing of migration, the resettlement of Ukrainians to land-hungry South of Ukraine, Siberia and the Far East in 20-s are analyzed.

Key words: migration, a Ukrainian village, financial providing of migrants

ІСТОРИЧНА ДУМКА

Яна Бойчук

(Київ)

НІМЕЦЬКІ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ В УКРАЇНІ (80-ТІ РОКИ ХІХ - ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Розглядається діяльність німецьких соціально-реабілітаційних об'єднань в Україні та вагомість їх внеску соціальної допомоги населенню.

Ключові слова: громадські об'єднання, національні меншини, соціально-реабілітаційні організації, благодійні товариства.

Намагаючись осмислити минуле, історики дедалі частіше починають звертатися саме до проблематики національних відносин рубежу ХІХ – ХХ ст. Цей, відносно короткий у хронологічному відношенні період, був дуже насичений подіями і явищами в соціально-економічному, громадському, політичному та духовно-культурному житті українських губерній в складі Російської імперії. На основі багаторічного досвіду переосмислюються традиційні теми, що вимагають більш ґрунтовного вивчення, науково-виважених підходів та об'єктивних оцінок, й досліджуються нові, обійдені увагою